

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelijä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi
> Artikkelipankki > Juridiikka

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005/566

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992

Laki vammaisuuksista 2007/570

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987

Tapaturmavakuutuslaki 1948/608

Ajantasainen lainsäädäntö verkossa: www.finlex.fi

Vaikeavammaisen henkilön palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Asiakasmaksulain mukaan maksuttomia ovat palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut.

Palveluasumisen erityispalvelut – mitä ne ovat ja kuka ne korvaa?

Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa takia välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista.

Vammaispalveluasetuksen 10 §:n mukaan palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Tällaisia ovat muun muassa avustaminen liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa. Asiakkaan itsenäisen selviytymisen omassa kodissaan mahdollistavia palveluja ovat myös ne palvelut, joita tarvitaan asukkaan terveyden, kuntoutuksen ja viihtyvyyden edistämiseksi.

Asiakasmaksulaissa on säädetty maksuttomista ja maksullisista sosiaalipalveluista. Säännöksen mukaan maksuttomia ovat palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut.

Palveluasumiseen liittyvät palvelut tulee järjestää palveluasumisen subjektiivisen luonteen takia riittävässä laajuudessa siten, että vammaisen henkilö voi niiden avulla asua kotonaan. Palveluasumista järjestettäessä on kiinnitettävä sosiaalihuollon asiakaslain mukaisesti huomiota vammaisen henkilön omaan mielipiteeseen ja käsitykseen siitä, miten palvelut tulisi järjestää. Viime kädessä kunnalla on kuitenkin oikeus päättää palvelujen järjestämisestä, erityisesti niiden järjestämistavasta.

Palveluasumiseen liittyvät palvelut voidaan järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella esimerkiksi kotipalvelun avulla, omaishoidon tuella tai esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan avulla vammaispalvelulain tarkoittamana taloudellisena tukitoimena. Vammaiselle henkilölle voidaan järjestää myös kotisairaanhoidon palveluja, jos kysymys on vaikeavammaisen henkilön asumiseen liittyvän terveydenhoidon järjestämisestä.

Välttämättömiä jokapäiväiselle suoriutumiselle

Vammaispalvelulain ja asiakasmaksulain tarkoittamien maksuttomien erityispalvelujen käsitettä ei ole lainsäädännössä määritelty tarkemmin. Palveluasumista järjestettäessä asiakasmaksulain tarkoittamina erityispalveluina on pidettävä kaikkia niitä palveluja, jotka järjestetään vammaisen henkilön asumiseen liittyvinä riippumatta siitä, minkä lain perusteella niitä järjestetään.

Korkein hallinto-oikeus katsoi vuonna 1995 tekemässään ratkaisussa (KHO 25.9.1995 T 3805), että vaikeavammaisen henkilön omassa kodissaan tarvitsema apu muun muassa liikkumisessa, pukeutumisessa, peseytymisessä ja ruokataloudessa olivat vammaispalveluasetuksen 10 §:ssä tarkoitettavia palveluja. Vaikka ne oli järjestetty kotipalveluna, ne olivat vammaiselle henkilölle maksuttomia.

KHO:n tänä vuonna tekemässä ratkaisussa (KHO 1.9.2008 T 2094) oli kysymys yksityisen hoivakodin

palveluasumisyksikössä asuvasta vaikeavammaisesta henkilöstä, jolle oli järjestetty palvelutaloon akuuttia sairaanhoitoa. Tästä vaikeavammaisen oli suorittanut hänelle määrätty asiakasmaksua. Perusturvalautakunta katsoi, että akuutti sairaanhoito ei kuulunut palveluasumiseen liittyviin palveluihin. Se perusteli päätöstään muun muassa asiakkaiden yhdenvertaisella kohtelulla, sillä muilta omissa kodeissaan palveluasumisen piiriin kuuluvilta vammaisilta henkilöiltä perittiin kotisairaanhoidon ja terveyskeskuksen käyntimaksut sekä turvapuhelimen käytöstä aiheutuneet maksut.

Annettu sairaanhoito käsitti palvelukodissa asuvien henkilöiden akuuttisairaudet ja tilanteet, jotka tulivat äkillisesti ennalta arvaamatta. Tällaisia olivat esimerkiksi kaatumiset. Perusturvalautakunnan mielestä toimintayksikön tarjoamia akuutin sairaanhoidon palveluja voitiin verrata muihin avoterveydenhuollon palveluihin.

KHO, kuten aiemmin Hämeenlinnan hallinto-oikeuskin, katsoi, että palveluasumisyksikössä annetusta akuutista sairaanhoidosta syntyneet kustannukset olivat vaikeavammaisen henkilön asumiseen liittyviä palveluja, jotka olivat välttämättömiä vammaisen henkilön jokapäiväiselle suoriutumiselle. Kun näitä palveluja tarvittiin nimenomaan vaikeavammaisen henkilön terveyden edistämiseksi, kysymys oli asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdassa tarkoitettua maksuttomasta palveluasumiseen liittyvästä erityispalvelusta.

Tilanne olisi luonnollisesti muuttunut, jos vaikeavammainen henkilö olisi saanut sairaanhoidon tai muitakin palveluja asumiseen liittymättöminä esimerkiksi sairaalassa tai terveyskeskuksessa. Tällöin vaikeavammaiselta henkilöltä olisi voitu periä terveyskeskuksen käyntimaksu tai erikoissairanhoidosta määrätty maksu.

Vakuutuslaitoksen korvausvelvollisuus

Käytännössä törmätään toistuvasti tilanteisiin, joissa kunnat järjestävät liikenneonnettomuuden tai muun vakuutustapahtuman johdosta vammautuneille henkilöille palveluja ja tukitoimia, joiden kustannuksia vakuutuslaitokset eivät aina korvaa kunnille.

Kunnan kannalta samankaltaisia tilanteita syntyy myös Kansaneläkelaitoksen ensi sijaiselle järjestämisvastuulle ja täyden korvauksen periaatteelle säädetyn kuntoutuksen järjestämisessä. Kelan kuntoutuslainsäädännössä ja vammaispalvelulain 15 §:ssä ei ole kuitenkaan säädetty kunnan ”takautumisoikeudesta” eli oikeudesta saada Kelalta korvaus järjestämisestään, Kelan vastuulle kuuluva kuntoutusetuudesta.

Vammaispalvelulain 15 §:n säännöksen ja asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdan säännöksen perusteella vakuutuslaitosten tulisi korvata kunnille myös vaikeavammaisen palveluasumisen järjestämisestä aiheutuneet todelliset kustannukset, eikä pelkästään asiakasmaksuosuutta.

Maksun määrääminen ensisijaisen korvauksen perusteella

Asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdan mukaan palveluasumisen erityiskustannuksista voidaan periä maksu silloin, kun henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain perusteella. Edellytyksenä kuitenkin on, että näitä asumiseen liittyviä palveluja

korvataan tai niiden kulut katetaan ensisijaisen lainsäädännön perusteella, esimerkiksi vakuutuslakien mukaisena korvauksena tai etuutena. Jos näin ei ole, ei ole myöskään edellytyksiä maksun määräämiseen ja korvausten perintään.

KHO:n ratkaisussa vuodelta 1991 (KHO 11.4.1991 T 1219) oli kysymys tapauksesta, jossa palvelutalossa asuva vaikeavammainen oli saanut tapaturmavakuutuslain nojalla avuttomuuslisää. KHO katsoi vaikeavammaisen henkilön saaneen palvelutalossa sellaisia avuttomuuslisänkin maksamisen perusteena olevia palveluja, että osa avuttomuuslisästä voitiin käyttää asumispalvelujen maksuksi.

KHO:n ratkaisussa vuodelta 2000 (KHO 29.11.2000 T 3139) oli kysymys vaikeavammaisesta henkilöstä, joka oli vammautunut armeijan sotaharjoituksissa. Hän sai valtiokonttorilta muun muassa avuttomuus- ja haittalisää. Hän haki vammaispalvelulain mukaan henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamista, jotta voisi työskennellä omassa yrityksessään.

KHO katsoi, että valtiokonttorin sotilasvammalain nojalla mak sama avuttomuus- ja haittalisä ei ollut tarkoitettu työstä ja opiskeluista aiheutuviin kustannuksiin eikä myöskään ammatin harjoittamiseen käytetyn avustajan palkkaamiseen. Avuttomuus- ja haittalisän maksaminen ei ollut siten esteenä vammaispalvelulain soveltamiselle ja henkilökohtaisen avustamisen palkkaamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiselle.

Kunnalle kuuluva näyttö- ja selvitysvelvollisuus

Kunnan tulee määrätellä annettujen palvelujen laatu, mihin taroitukseen palvelut on annettu, vammasta johtuva avuntarve sekä se, kuinka suuri osuus ensisijaisen lainsäädännön perusteella maksettavasta korvauksesta tai

etuudesta kohdistuu samaan taroitukseen ja kuinka suuri osuus voidaan käyttää asumispalvelujen maksuun. Kunnan on siis pystyttävä näyttämään se, että maksettu korvaus tai tuki kohdistuu juuri palveluasumiseen liittyvien palvelujen järjestämiseen.

KHO:n ratkaisussa vuodelta 1999 (KHO 1.12.1999 T 3882) oli kysymys vaikeavammaiselle henkilölle maksetusta eläkkeensaajien hoitotuesta ja siitä voitiinko sitä käyttää palveluasumisesta määrätyn palvelumaksun perimiseen. Kelan etuuksissa on usein kyse sellaisista korvauksista, jotka toisaalta kohdistuvat aiheutuneisiin kustannuksiin mutta toisaalta kysymys on myös haitan korvaamisesta. Tällöin kunnan on osoitettava, mikä osuus ensisijaisesta etuudesta maksetaan kustannusten korvaamiseksi ja miltä osin on kysymys esimerkiksi haittan korvaamisesta.

Tässä tapauksessa KHO kumosi lautakunnan ja lääninoikeuden ratkaisut ja viittasi asiassa annet-

tuun sosiaali- ja terveystieteiden lausuntoon. Siinä katsottiin, että asiakasmaksulain mukaisten maksujen periminen ei ollut tässä tapauksessa perusteltua, koska kansaneläkelain mukainen erityishoitotuki ei ollut vaikeavammaisen henkilön asumisen erityiskustannusten korvaamiseksi myönnetty korvaus.

Kunnan näyttö- ja selvitysvelvollisuutta koski myös KHO:n ratkaisu (KHO 29.5.2005 T 1179), jossa oli kysymys korotetun vammaistuen huomioon ottamisesta toimeentulotukea määrätessä. Tässä tapauksessa vammaistuen maksaminen liittyi henkilön etenevään silmäsairauteen. Toimeentulotuen myöntämisessä oli ollut kysymys lääkkeistä, jotka oli hankittu hakijan muiden sairauksien hoitamista varten. Ne eivät olleet sellaisia kustannuksia, joita vammaistuella olisi korvattu. Tässä tapauksessa muihin lääkkeisiin haettavia kustannuksia oli pidettävä toimeentulotuella katettavina menoina. ●

Sosiaalikehitys Oy
Antaa tiedon ratkaista.

Sosiaalikehitys Oy on kokenut asiantuntija ja kehittämiskumppani sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Palveluihimme kuuluvat arvioinnit, kehittämishankkeet sekä erilaiset tutkimus- ja selvitystyöt. Räätälöimme toteutukset asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan.

www.sosiaalikehitys.com

Wetterhoffinkatu 4
13100 Hämeenlinna
(03) 628 150